

Magyar László András
CARL SPITZWEG, A FESTŐ-GYÓGYSZERÉSZ
Megjelent: Gyógyszerésztörténet. 2008/3-4.20.

Könyvtári szobám falát egy festmény fekete-fehér, rézkarc-másolata díszíti. Címe: *A könyvmoly*. A kép a kinti világból láthatóan mit sem érzékelő, könyvespolca előtt, a homályos terem tenyérnyi fényfoltjában létrán álldogáló, szalonkabátos, rövidlátón könyvébe pislogó öregurat ábrázol. Mosolygunk ugyan a szegény könyvmolyon, de szeretettel tesszük, miközben reménykedünk, hogy a derék ember egyszer mégis csak fölemeli fejét ódon salabakteréből, zavartan hunyorogva ránk tekint, és elmeséli nekünk, mi érdekeset olvasott. A kép eredetijét Carl Spitzweg festette.

Carl Spitzweg 1808. február 5-én született a bajorországi Unterpfaffenhofenben, jómódú kereskedőcsaládban. Apja Simon, üzleti sikereinek köszönhetően 1804-ben nyerte el a müncheni polgárjogot, ám nem csak textil-kereskedelemmel, hanem politikával is eredményesen foglalkozott: 1818-ban München város képviselőjeként működött a bajor parlamentben. Carl bátyja, Simon, a családi üzletben tevékenykedett, öccse Eduard pedig orvos lett. Carlnak a gyógyszerészi pályát jelölte ki erős akarátú apja. 1819-ben a három fiú elveszítette édesanyját, Franziska Schmutzert. Apjuk hamarosan újból megnősült, korábbi sógornőjét vette feleségül.

A gimnázium sikeres elvégzése után, 1825-ben Carlt – korán megmutatkozó művészi hajlamai ellenére – apja Münchenbe küldte, ahol 1829 márciusáig a bajor királyi udvari gyógyszerertárban Dr. Franz Xaver Pettenkofer főgyógyszerész irányítása alatt kellett inaskodnia. (A főnök úr fiát egyébiránt Maxnak hívták és később orvostudósként szerzett méltán hírnevet). Mielőtt azonban Carl tanulóéveit befejezhette volna, 1828-ban, apja hirtelen elhunyt. Bár a rá nehezedő atyai – mint ő nevezte „*übevateri*” - nyomás a tragikus esemény eredményeképpen megszűnt, Carl mégis folytatta megkezdett pályáját. Előbb Straubingban az Oroszlán-patikában dolgozott hét hónapig, és küzdött szüntelenül zsémbes principálisával, Franz Xaver Attenhauerrel, majd 1830-tól, a müncheni egyetemen hozzáfogott gyógyszerészeti, botanikai és kémiai tanulmányaihoz is. Főtárgyai mellett ásványtant, fizikát és állattant is hallgatott. Gyógyszerészi képzését 1832-ben, kitüntetéssel fejezte be, elméletből és gyakorlatból egyaránt kiváló „színegyes” eredménnyel. Még ebben az évben szakított azonban kényszerű hivatásával. Mivel időközben hozzájutott örökségéhez, úgy döntött, végleg a festészetnek szenteli életét. Döntésében részben eredendő hajlama és ragyogó tehetsége, részben a Straubingban megismert művészvilág (maga is gyakran lépett föl színelőadásokban és daljátékokban), végül pedig egy heveny, de szerencsés véget ért betegség játszott főszerepet. Spitzweg tehát legénylakást bérelt München művésznegyedében, nagy lendülettel hozzáfogott a festéshez és rajzoláshoz, 1835-ben pedig belépett a müncheni Művészeti Egyletbe is. Rendszeres rajztanulmányokat azonban sosem folytatott. Inkább az utazgatást választotta.

Carl Spitzweg önarcképe

1839 és 1852 között bejárta Dalmáciát, Észak-Itáliát, Párizst, Londont, Hollandiát és Németország fontosabb városait. Időközben a rendkívül népszerű *Fliegende Blätter* nevű folyóiratban közölt karikatúrákat, és megrendelésre is sokat dolgozott. Az ötvenes évekre hazájában már sikeres, közkedvelt grafikusnak és festőnek számított: 1865-ben a Mihály-renddel tüntette ki a bajor király, 1868-ban pedig a Bajor Akadémia választotta tiszteletbeli tagjának. Amennyire így utólag megítélhető, boldog, kiegyensúlyozott életet élt, ami annál is könnyebben ment neki, mert a mocskos anyagiakkal sosem kellett törődnie: örökrészből kényelmesen fenntarthatta magát. Családot, talán nem túl előnyös külseje miatt, sosem alapított. Idős korában visszavonult a társaságból, mert érrendszeri betegségek kínozták. 1885. szeptember 23-án, foteljében, olvasás közben érte a halálos szélütés. 77 éves volt ekkor. Münchenben, az úgynevezett déli temetőben helyezték végső nyugalomra.

Spitzweg fél évszázados művészi pályája során több mint 1500 képet alkotott, amelyekből négyszázat még életében sikerült eladnia. (Állítólag mostohánya második férje, Hermann Neuerndt tanította ki a művészeti menedzsment mesterfogásaira.) Különösen a

jómódú polgárság kedvelte Heine írásaira emlékeztető, ironikusan érzelmes stílusát, tökéletes rajzkészségét, optimista világszemléletét és közérthető témáit. Később, a 19. század végén, az izmusok divatjának idején éppen ezeket a tulajdonságait vetették szemére – a nácik és a kommunisták egyenest kiátkozták - úgyhogy hosszú időn át kegyvesztetté vált, csupán a 60-as évektől emelkedett újra ázsiója. Ma már azonban egy-egy eredeti Spitzwegért a nyugati aukciókon ismét vagyionokat adnak az értő műgyűjtők.

Manapság – bájos iróniája és Daumier-t, Wilhelm Buscht idéző jellemábrázoló virtuozitása mellett - egyre többen becsülik művészetének mélyebb tartalmait, impresszionistákat előlegző szín- és tónushasználatát és lenyűgöző kompozíciós készségét is.

A gyógyszerészet-történet szempontjából különösen érdekes, hogy első karikatúráit a straubingi patikában alkotta: vevőkről, képzelt és valódi betegekről, szegényekről és gazdagokról, a jellegzetes biedermeier német kisvárosi remek egészségügyi dokumentációját hagyva ekképpen az utókorra. Képein a környezet, a milió mindig összhangban áll az ábrázolt figurával, a tárgyak, fények és árnyékok szinte a modell legbensőbb lényének kivetülései: e tartalmas képeken semmi nem véletlen, minden mozzanatnak szerep jut. Sokszor évek óta ismert grafikákon, festményeken is felfedezhetünk valami bájosan ironikus apróságot, utalást vagy tréfát, amely eddig elkerülte figyelmünket.

Spitzweg gyógyszerészi tanulmányainak nem csupán az emberek megismerése és megfigyelése terén látta hasznát: állítólag kémiai és ásványtani képzettségének köszönhetően maga volt képes előállítani festékeit, különös, jellegzetes színeit. Ám gyógyszerészi képzettsége és e hivatás gyakorlata abban a pontosságban, egzaktságban is nyilván fontos szerepet játszott, amely munkáinak egyik fő jellemzője és védjegye. Gyógyszerészi és művészi munkájának összefüggéseiről Christa Habrich és Siegfried Wichmann adott ki 2004-ben, egy ingolstadti kiállítás alkalmával kiváló monográfiát.

Spitzweg kétség kívül nem tartozik a festészet legnagyobbjai közé, ám festményeinek, rajzainak minősége, technikai tökéletessége, és nem utolsósorban alkotójuknak, a képek mögül felsejlő emberi és emberszerető mosolya bizonyára megvédi életművét a művész legnagyobb ellenségétől az avulástól. A képei iránt az elmúlt fél évszázadban tapasztalható növekvő érdeklődés legalábbis erre ad reményt.

